

Зинаида ГИПИУС (Зинаида Гиппиус, 1869 – 1945) – „декадентската мадона“ на Сребърния век, израства в заможна и любящо семейство (баща ѝ е адвокат и се издига до поста на главен прокурор), но от ранна възраст живее с усещането за трагична предопределеност. След смъртта на бащата ситуацията се променя и семейството се премества в град Тифлис (дн. Тбилиси), където се състои брачната церемония на начинаещата поетеса Зинаида Гиппиус и известния вече философ и поет Дмитрий Мережковски. От този момент започва нейната същинска творческа биография. Дм. Мережковски я въвежда в литературните среди на Сребърния век и тя получава истинско признание особено когато организира в техния петербургски дом литературен салон. Въздействието, което оказва върху руските поети символисти, се дължи не само на нейната пленителна красота, но и на изтънчения ѝ усет към метафизичната и метафоричната сила на словото.

Забележително събитие за руската поезия се явява още първата ѝ стихосбирка, издадена през 1904 г., но съдържаща по-ранни творби (*Собрание стихов. 1889 – 1903*), част от които са публикувани в списанието на символистите „Мир искусства“. В предговора към своята поетическа книга Гиппиус споделя своето убеждение за различната духовна природа на съвременния поет, за неговата склонност към индивидуализъм и към вглеждане в самия себе си, защото именно там той открива „светостта на своята душа“¹. Ето защо за нея поезията е молитва, „независимо дали е съзнателна, или несъзнателна, независимо под каква форма се излива или към какъв точно Бог е отправена“. И именно защото е молитва, поезията е „словесна музика“. „А ние – казва тя, – съвременните стихописатели, покорни на вечния закон на човешката природа, се молим – в стихове. [...] Стиховете на всички истински поети са молитви. [...] И защото всеки от нас си има свой Бог, затова са така тъжни, безпомощни и безрезултатни нашите самотни, макар и съкровени за нас, молитви. [...] И докато не открием общия ни Бог или не осъзнаем, че всички се стремим към Него, Единствения,

¹ Ползван е дигитализираният вариант на книгата – <<https://pishi-stihi.ru/sobranie-stihov-1889-1903-gippius.html>> (25.09.2022). Преводът на цитатите е мой – Ж.Ч.

нашите молитви – нашите стихове, които живеят у всеки от нас, ще бъдат все така непонятни и никому ненужни.“

За Гипиус поезията е истинна и непреходна, каквато е самотната молитва, обърнала гръб на делничното дребнотемие и устремена към битието на духа. В глъбините на душата поетическият глас на Гипиус открива не само вездесщото присъствие на Бог, но и драматичните противоречия на човешката същност, непреодимия вътрешен срыв, духовната немощ. Безграничността на поетическото откровение оголва не само светлия копнеж, но и тъмните сили, които насилствено отблъскват или примамливо отклоняват душата от нейния божествен път.

Религиозното чувство, възпитано у Зинаида още от детството ѝ, обаче невинна е пряк отзвук на ортодоксалното християнство. Самото публично поведение на Дамата на Сребърния век е често пъти провокативно, дори скандално, особено в случаите, когато демонстрира иронично остроумие и саркастично високомерие. В обкръжението на поети, покорени от нейната магнетична женственост, ерудиция и изтънчен естетизъм, Гипиус остава недостъпна и предана на своя съпруг, изпитвайки презрение към плътските страсти. Така тя придава на брачния си съюз с Дмитрий Мережковски възвишен метафизически и естетически смисъл. Интелектуалното съзвучие между двамата съпрузи се проявява включително и в техните творчески договорености: философът Мережковски запазва правото си да пише поезия, а съпругата си той насочва към прозата. Зинаида обаче не потиска своята потребност от себеизразяване чрез поетическото слово и макар да издава малко на брой поетически книги, тя придобива популярност със стиховете си, публикувани в периодичните издания на символистите. В областта на прозата се появяват няколко нейни книги, сред които с особена стойност се отличават *Петербургски дневници 1914 – 1919* (*Петербургские дневники 1914 – 1919*), пресъздаващи навечерието и първите години на Съветска Русия.

Размириците на болшевишката революция принуждават Зинаида Гипиус и Дмитрий Мережковски да напуснат родината. През 1919 г. те се установяват в Париж, където общуват с цвета на руската емиграция – Николай Бердяев, Константин Балмонт и др. През 1927 г. в дома на Гипиус и Мережковски е учредено литературно-философското „братство“ „Зелената лампа“. „Избраниците“ организират тематични срещи, достъпът до които е бил крайно ограничен. Сред допуснатите в това елитарно общество е и Сергей Маковски, който в своята книга *На Парнаса на Сребърния век* (*На Парнасе Серебряного века*, 1962) посвещава на Зинаида Гипиус отделен очерк. Тук той обрисова много пластично нейната личност: говорела винаги „самоуверено и откровено“, отличавала се с пронизателен ум, не се съобразявала с общоприетите схващания, а в случай че още при първата среща нейният събеседник не ѝ допаднал, проявявала към него безпощадна ирония². Провокативният ѝ стил на общуване ѝ печели славата на без-

² Сергей Маковский. *На Парнасе Серебряного века*. Ню Йорк: Орфей, 1986, с. 90. Книгата е публикувана в годината на авторвата смърт – 1962 г.

сърдечна и студена жена, на скъперница с „алчно сърце“, а поезията ѝ е уличавана в отвлечен лиризъм, маниерност и изкуствена екзалтираност. Същевременно Маковски подчертава, че по природа тя е религиозна, но в същото време заради своето интелектуално свободомислие е „кръвно свързана с декадентите“³.

От споменатата първа стихосбирка, издадена през 1904 г., са и представените по-долу стихотворения, които са вдъхновени от конкретни пасажии в Библията. Освен че пресъздава сцената с Христовото Разпятие, която присъства и в четирите Евангелия, *Съучастници* отправя към един момент, който е застъпен единствено в Евангелието на Йоан: „но един от войниците прободя с копие ребрата Му, и веднага изтече кръв и вода“ (Йоан 19:34). Именно върху този стих се гради кулминационният момент на изобразената сцена, чрез който е отправено важно морално послание: свидетелят на престъплението носи вината за самото престъпление и затова лирическият субект от зрител се превръща в „палач“ – той е този, който забива ръждиви пириони в плътта на Христос и прободя с копие ребрата му, а бликналата кръв, примесена с вода, го опръсква. Тъпата, жадна за зрелища и неразбираща саможертвата на Христос, се явява неговият истински езекутор. Стихотворението не носи утехата, че Христова кръв е пролята, за да пречисти греха и да донесе надежда, напротив – поантата звучи като жестока и неотменима присъда.

Алюзията с конкретен момент от библейския текст е ясно манифестирана и в стихотворението *Бяла дреха* посредством мотото, което отправя към *Откровението на Йоан Богослов*: „[Т]е ще ходят с Мене в бели дрехи, понеже са достойни. Който побеждава, той ще се облече с бели дрехи, и няма да залича името му от книгата на живота, а ще изповядам името му пред Моя Отец и пред Неговите Ангели“ (Откр. 3:4-5)⁴. Тук в сравнение с първото стихотворение е изразена устремността на душата да победи страданието, а това означава, че пътят към Божията милост изисква преодоляване на пратените от Него изпитания, за да бъде постигната вечността, означаваща безгранична свобода за душата.

Зинаида Гипиус е многократно представяна на българския читател и с поезията, и с белетристиката си. Издадени са две поетически книги с нейни стихотворения: *Огледала* (София: Саня, 1994) в превод на Станислава Миланова и *Последната капка* (София: Захарий Стоянов, 1999) в превод на Ася Григорова.

³ Сергей Маковский. *На Парнасе Серебряного века...*, с. 92.

⁴ Цитатът е по синодалното издание на Библията от 1992 г.